

Poolreiziger noordse stern krijgt geen nageslac

De noordse stern lijkt uiterlijk op de visdief. Zózeer, dat we geen betrouwbare informatie hebben over aantallen en trends in het verleden. Noordse sterns werden eenvoudigweg over het hoofd gezien. Maar het loont de moeite aandacht te schenken aan de noordse stern, want er zijn ook in leefwijze en ecologie verschillen met de visdief. Onze meest Arctische broedvogel belicht.

De visdief is in Nederland 'de' stern; algemeen in ons waterrijke land en te vinden in zowel zoete als zoute milieus. Hij vormt het vertrouwde baken voor de vogelaar als het gaat om herkenning van nauw verwante soorten, zoals de noordse stern. De noordse stern is eigenlijk een soort voor specialisten; als je er geen aandacht aan schenkt, zie je hem ook niet. De door zee-trekwaarnemers gebruikte verzamelnaam 'noordse dief' voor beide soorten zegt genoeg. Naast subtiele kleedverschillen zijn er ook subtiele, maar duidelijke verschillen in structuur; ranker dan een visdief, met een rondere kop, kortere snavel, kortere poten en een langere staart. De kortere poten wijzen op een miniem verschil in habitatkeuze; de noordse stern broedt op kaler terrein dan de visdief, die in meer begroeide terreinen broedt. Hier zijn juist iets langere poten voordelig. Overigens broeden in Nederland noordse sterns nagenoeg altijd samen met visdieven. Ze doen dat vooral in de periferie van een visdiefkolonie, in losse gezelschappen of solitair.

Veel overlap in voedselkeuze

De noordse stern is meer zeevogel en meer aan getijdengebieden gebonden dan de visdief. Zo verblijven op de Noordzee, ver uit de Schotse en Engelse kust, in de zo-

mer grote aantallen noordse sterns die niet (meer) broeden; visdieven vind je hier niet. In gebieden waar beide soorten voorkomen, foerageren noordse sterns over het algemeen in wat dieper water en kunnen ze beter met grotere windsnelheden overweg dan visdieven. Er is veel overlap in de voedselkeuze tussen noordse sterns en visdieven, maar noordse sterns eten gemiddeld iets kleinere formaten vis – vooral zandspiering en haringachtigen – en meer platvis, krabben en garnalen dan visdieven. Het eten van garnalen lijkt een aanpassing te zijn aan het Arctische milieu, waar garnalen stapelvoedsel vormen voor de noordse stern. Verder is de variatie in prooi-soorten groot, afhankelijk van de habitat waar de soort voorkomt. Gemiddeld is de diversiteit in prooien bij noordse sterns lager dan bij visdieven. Maar er is dus wel degelijk veel overlap in voedselkeuze. Zo foerageren in de Waddenzee beide soorten veel op garnalen.

Van pool tot pool

Arctic tern luidt de Engelse naam en dat is niet voor niets, want het broedgebied is circumpolair. Hij is daarmee ook onze meest Arctische broedvogel. Overwinteren doet de noordse stern aan de andere kant van de wereld, de Zuidpool, waar hij profiteert van de voedselrijkdom en 24 uur per dag licht in de Antarctische zomer. Vooral jonge vogels

overwinteren ook wel noordelijker, aan de kusten van Zuid-Afrika. De wereldpopulatie wordt geschat op twee miljoen paar, waarvan er ruwweg 500.000 tot 900.000 in Europa broeden. Binnen Europa is IJsland het belangrijkste land, goed voor 60% van dit aantal. Nederland draagt met een schamele 1050 tot 1150 paar (2009) met slechts enkele promillen bij aan de Europese populatie. Ons land ligt dan ook aan de zuidwestelijke grens van het verspreidingsgebied. Zo'n 90% van de Nederlandse populatie broedt langs de Waddenzee.

Populatie gehalveerd in tien jaar

De noordse stern heeft net als visdief en grote stern sterk te lijden gehad van de ineenstorting van de populatie in het begin van de jaren zestig, als gevolg van giflozing. Dit blijkt uit getallen van de best onderzochte en belangrijkste broedplaats van Nederland: Griend. Hier werden in 1959 duizend tot tweeduizend paren geteld en in 1965 nog maar 300. De aantallen noordse sterns lijken daarna sneller en dichter bij het oude niveau van vóór de crash te zijn gekomen dan die van visdief en grote stern. De determinatieproblematiek uit het verleden maakt het overigens wel lastig om een betrouwbare, nationale trend te destilleren.

De trend van vóór de jaren zestig is niet helder en de aantalsontwikkelingen uit verschillende delen van het land zijn niet eenduidig. De ligging van ons land aan de periferie van het verspreidingsgebied maakt het echter wel goed mogelijk dat de aantallen bij ons schommelen door overloop uit het buitenland. Dit past ook bij een pioniersoort als de noordse stern, die snel kan schakelen tussen verschillende broedgebieden. Tegenwoordig worden noordse sterns beter geteld door de toegenomen determinatiekennis en krijgen noordse sterns de aandacht die ze verdienen. Hieruit blijkt dat in de jaren negentig de soort in het hele Wad-

licht groot

dengebied is toegenomen tot een piek van 1900 à 2300 paar in 1999, maar dat sinds de eeuwwisseling de soort met de helft is afgenomen. Ook in naburige Europese landen is de noordse stern sterk afgenomen. In de Delta neemt de populatie al veel langer gestaag af.

Stormvloeden tasten broedsucces aan

Uit metingen voor het internationale Trilateral Monitoring and Assessment Program (TMAP), blijkt dat het broedsucces van de noordse stern in de Waddenzee al jarenlang laag is. Ondanks uitschieters naar boven in bepaalde jaren en gebieden (2008, Delfzijl),

is de reproductie veel te laag om een populatie in stand te houden. Hiervoor moet 0,75 jong per paar worden grootgebracht; nu ligt dit getal tussen de 0 en 0,24 per paar. Door de jaren heen bleken stormvloeden de belangrijkste oorzaak van mislukking bij noordse sterns (2006, 2007 en 2008). De frequentie van hoge vloeden in het broedseizoen is recent toegenomen, vermoedelijk ten gevolge van klimaatverandering. Veel meer soorten kustbroedvogels hebben hier last van. Verder speelde predatie door verschillende soorten een rol in het broedsucces. Op Griend vond predatie op adulte noordse sterns door velduilen plaats en kokmeeuwen predeerden op eieren en kleine jongen. Bij de visdief speelt plaatselijk ook voedselgebrek en verruiging een rol bij het geringe broedsucces in het de Waddenzeegebied. De aanleg van kunstmatige broedgebieden is niet de panacee om de noordse stern en vergelijkbare kustbroedvogels te beschermen. Maar zeker op de korte termijn kunnen we niet zonder. Een groot aanbod aan

veilige, geschikte broedplaatsen in de nabijheid van rijke voedselgebieden is het beste wat je de noordse stern kunt bieden. Zulke plaatsen zijn te vinden in een grootschalig, dynamisch en vooral natuurlijk kustgebied. Daar zijn rust, veiligheid en voedsel gewaarborgd. ●

